

Доманська Олена Анатоліївна
кандидат культурології, доцент,
докторант Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова

МІФОРЕЛІГІЙНІ ВІРУВАННЯ ЯК ОСНОВА ЦІНІСНОГО НАРАТИВУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається зв'язок міфологічних та релігійних уявлень давніх слов'ян з подальшим розвитком самих структур духовного освоєння світу. Вони являють собою ціннісні нарративи, які транслюються у формі релігійних вірувань, суспільно-ідеологічних концептів, національних прагнень. Висловлюється думка, що сценарій національного розвитку має розглядатись в контексті історичних особливостей формування міфореелігійної свідомості та християнізації протоукраїнського етносу. Пропонуються і розробляються ідеї ціннісної енергії та ціннісно-вольового устремління.

Ключові слова: міфореелігійні уявлення, нарратив, пасіонарність, ціннісна енергія, протоукраїнський етнос, двовір'я, християнство, національна свідомість.

Доманская Елена Анатольевна, кандидат культурологии, доцент, докторант Национального педагогического университета им. М.П. Драгоманова

Мифореелігійні веровання як основа ціннісного нарратива української культури

В статье рассматривается связь мифологических и религиозных представлений древних славян с дальнейшим развитием самих структур духовного освоения мира. Они представляют собой ценностные нарративы, которые транслируются в форме религиозных верований, общественно-идеологических концептов, национальных устремлений. Высказывается мысль, что сценарий украинского национального развития должен рассматриваться в контексте исторических особенностей формирования мифореелігійного сознания и християнізації прото-украинского этноса. Предлагаются и разрабатываются идеи ценностной энергии и ценностно-вольового устремления.

Ключевые слова: мифореелігійні представлення, нарратив, пасіонарність, ціннісна енергія, пред-український етнос, двоєверіє, християнство, національне свідомість.

Domanska Olena, PhD in Cultural Studies, associate professor, Doctoral student of National M.P. Dragomanov Pedagogic University

Myth-religious beliefs as the basis of values narrative of Ukrainian culture

The article analyzes the relationship of mythological and religious beliefs of the ancient Slavs and further development of the structures themselves of the spiritual development of the world. It represents the valuable narratives that are broadcast in the form of religious beliefs, social and ideological concepts, national aspirations. It has been suggested that the scenario of national development should be seen in the context of the historical features of formation of myth-religious consciousness and Christianization of pre-Ukrainian ethnoses.

It substantiates the idea that a mythological component of the study of the character and method of formation of national cultural space (according to the onto-epistemological principle) includes the starting point and the core of all future path of the national history. Let us try to formulate this basic methodological principle of consideration.

Considering the fact that the establishment of the truth presented or used in the different sources of facts can not be performed as final and absolute, its seen possible approach, according to which a particular interpretation of the fact (as is already undergone certain value reduction author (narrator, researcher, repeater)) may be considered in its ontological reflection with the considering the following historical "attraction" it by this or that model of the future development of events that underlie the consideration and interpretation of the historical scenario that is already was implemented. It allows us to consider alongside existing versions of understanding of the historical and cultural events and phenomena, possible models arising from the other options of interpretation or considering the hidden semantic overtones available in consideration of the aforementioned circumstances. From aforementioned it follows that the assertion that the current state of any phenomenon – in this case, the modern Ukrainian cultural space, like any other, but taken at different stages or one that is seen with other research position – is variable.

Proposed and developed the ideas of the energy of values and value-willed aspirations. The energy of values is the energy, which in the possession of members of a particular community (passionaries), allowing them to create a new religious system, scientific theories, to build magnificent buildings, forming new patterns of behavior, create a new ethnic system, the new ethnicity, and which reveals itself historically. It is proved that the value-willed aspiration of community is not yet a sufficient expression of the spirit of the people as the invincible desire to assert its independence in the fight against the invaders, or the manner of expression, which realizes itself in the manifestations of a special poetics of folk art and the construction of speech, forms of artistic and esthetic reflection of reality etc. Value-willed aspirations

embodied in the actions of the ethnic group that is not yet fully pronounced as ethnic community with its established outside the territory, language, customs and beliefs certain outlines of unity, a kind of prototype ethnic freezing and ethnic archetypal crystallization.

It is shown that about pre-religious mythological beliefs and representations Ukrainians we can speak highly conditional and is not necessary to combine it's in a stable and coherent system, from which it could consistently bring it's organic infusion in the spiritual space of the monotheistic religions, because themselves beliefs were quite colorful and itself ethnic group (it can be considered an ethnic foundation of the nation) was quite fluid and unstable.

It proposed the idea that the Ukrainian myth (which need to be referred to as the main value-power reactor consolidation and development of the nation) included not sample the further development and self-realization, it's acted only as the method and form of potentiation of the space-time of unfolding in the cultural space of the future's of Ukraine uncertain at that time the scenario of historical destiny of the people.

It is proved that the ethnic group that has been integrated into the state unity of Kievan Rus did not have an inner need to accept Christianity, was not ready to take any form of monotheistic religion. Christianity was not a deep, sound, spiritually of endured (and accepted radical) form of the people's faith. External manifestation of national actions, external bursts, which are often interpreted later by historians and cultural studies as evidence of the struggle for the Christian, especially the Orthodox faith, were the result of other factors: the need to release the energy of values of actions. Proposed the idea that the national narrative of values and its effectual sense of values (the national idea) emerged only after the passage of the "incubation period" in 1991 with the emergence of the sovereign state of Ukraine.

Keywords: myth-religious beliefs, narrative, passionarity, the energy of values, proto-Ukrainian ethnos, dual faith, Christianity, national consciousness.

У формуванні глибинних засад духовності будь-якого народу, у тому числі українського, чільне місце належить міфорелігійному світогляду. Розуміння процесів становлення та поширення первісних міфорелігійних вірувань як основи формування світоглядно-пізнавальної системи уявлень українського протоетносу є важливим напрямом досліджень координат української культури у генезисі та перспективі сьогоденного розуміння актуальних проблем розбудови національного культурного простору.

До теперішнього часу тема представленості міфологічної складової у формуванні світоглядних уявлень українського етносу в його наскрізному ціннісному аспекті залишалась поза увагою науковців. Виявлення та дослідження вказаного зв'язку рухалось з певним історичним запізненням, оскільки аналіз міфології та пантеону слов'янських божеств (включно з міфологією нижчого рівня – демонологією) розпочався лише від середини 60-х років ХХ століття, коли почали більш широко застосовуватись попередньо розроблені у світових дослідженнях основні теоретико-методологічні підходи у напрямку створення єдиної системи вивчення міфорелігійних уявлень. Велика кількість робіт, які віддзеркалюють міфорелігійні уявлення українського народу, зокрема, праця І. Франка, М. Маркевича, П. Іванова, В. Милорадовича, В. Гнатюка та інших відомих дослідників і сьогодні залишаються важкодоступними для широкого кола пошуковців. Однак, протягом останніх десятиліть дослідницька увага була приділена широкому колу питань, пов'язаних з вивченням самих різних аспектів формування матеріальної і духовної культури прадавнього слов'янського етносу, зокрема, глобальній історії українського етносу з моменту його зародження до сучасності (С. Семенюк), розгортання українського феномену як частини загальної історії людства з урахуванням його ціннісної основи (Ю. Присяжнюк), дослідженням глибинних історичних основ української етнопсихології (В. Янів), основних періодів історичного розвитку населення території України у прадавній період (Д. Телегін), впливу близькосхідних елементів на ідеологію найдавнішого населення Північного Причорномор'я (С. Пустовалов) а також ідеології скіфів (Д. Раєвський), походження Русі (О. Пріцак), походження скіфів (В. Мурзін), походження українського народу (В. Петров, Г. Півторак), вивченню релігії і культів міфічної Ольвії (А. Русаєва), язичництву Давньої Русі та давніх слов'ян (Б. Рибаків), українській міфології (В. Войтович, М. Васильєв), обрядів ініціації у давніх слов'ян та українців (В. Балушко), у змістовній розробці яких з необхідністю були висвітлені окремі аспекти проблеми формування ціннісної системи давніх слов'ян, що мали своїм корінням міфорелігійні уявлення.

Однак, зв'язок міфорелігійних уявлень давніх слов'ян з подальшим розвитком самих структур духовного освоєння світу, що транслюються у вигляді ціннісних наративів, які маніфестують себе у формах значущих історичних феноменів (релігійно-конфесійних віруваннях, суспільно-ідеологічних концептах, національних прагненнях) не став предметом наукових розвідок українських дослідників. Метою статті є визначення деяких загальних підходів до розуміння та розробки проблематики міфорелігійних уявлень давніх слов'ян та їх впливу на формування української культури.

Міфологічна складова вивчення характеру та способу формування національного культурного простору згідно онто-гносеологічного принципу містить у собі вихідний пункт і серцевину всього подальшого шляху національної історії. Спробуємо сформулювати цей основний методологічний

принцип розгляду. Зважаючи на те, що встановлення істинності наведених чи використаних у різних джерелах фактів не може бути здійснене як остаточне і абсолютне, можливим вбачається підхід, згідно якого те чи інше трактування факту, як таке, що вже піддане певній ціннісній редуції автора (оповідача, дослідника, ретранслятора), може бути розглянуте у її онтологічній рефлексії з урахуванням наступного історичного "притягування" ним тієї чи іншої моделі майбутнього розвитку викладених подій, що лежать в основі розгляду і трактування історичного сценарію, що вже реалізований. Це дозволяє розглядати поряд з існуючими варіантами розуміння історичних та культурних подій і явищ, можливі моделі, що випливають із інших варіантів тлумачень чи з урахуванням прихованих смислових обертонів, наявних у розгляді всіх означених обставин. Із вищезазначеного випливає те твердження, що актуальний стан будь якого феномену, у даному випадку сучасного українського культурного простору, як і будь-який інший, але взятий на іншій стадії та такий, що розглядається з інших дослідницьких позицій, є змінною величиною.

Важливим інструментом у ході подальшого викладення є поняття ціннісної енергії. Воно, певною мірою, розкривається далі у тексті й є частково наближеним до поняття "народний дух" Гердера і переважно спирається на поняття Л.Гумільова "пасіонарність", смисл якого можна розуміти в аспекті, що нас цікавить, та передати наступним чином – це енергія, якою володіють представники певної спільноти (пасіонарії), що дозволяє їм створювати нові релігійні системи, наукові теорії, будувати величні споруди, виробляти нові стереотипи поведінки, створювати нову етнічну систему, новий етнос, що виявляє себе історично [1]. Поняття "народний дух" і "пасіонарність" відмінні від понять "ціннісної енергії" та "ціннісно-вольового устремління". Ціннісно-вольове устремління спільноти не є ще достатнім вираженням духу народу як незламного прагнення відстоювати свою незалежність у боротьбі з загарбниками, чи тим способом вираження, що реалізує себе у проявах особливої поетики народної творчості і побудови мови, формах художньо-естетичного відображення дійсності тощо. Не є воно і вираженням устремління до опанування новим простором та авантюрного тяжіння етнічної групи, яке рухало конкістадорів на пошуки Ельдорадо, а Колумба на відкриття Вест-Індії. Мова йде про втілення у діях етнічної групи, яка ще не є повною мірою вираженою етнічною спільнотою зі своїми усталеними межами території, мови, звичаїв та вірувань певного обриса єдності, своєрідного прототипу етнічного застигання та етнічної архетипальної кристалізації. Коли сама племінна людинність не є вже нестійкою, легкою етнічною сполукою, а досягає консистенції в'язкості та застигання по аналогії з хімічними процесами, на стадії чого вимальовуються структури релігійної, соціальної, державної, правової організації суспільства. Але вони відрізняються достатньою відкритістю та вразливістю для зовнішніх втручань, з одного боку, з іншого – вони можуть на основі зовнішніх викликів бути як швидко зруйновані, але зафіксовані в історичних оповідях як реально існуючі стани майбутнього культурного простору певної нації, так і стимульовані для прискорення процесів власної консолідації та соціального застигання і опанування структурою внутрішньою в межах зміцнення означених вище структур та інститутів, так і зовнішньою в межах застигання самого просторово-часового континууму, в яких ці структури розташовуються.

Почнемо з, вочевидь, характерного, притаманного самій українській ментальності і духовності (оскільки воно стало фактом наукової рефлексії) положення: релігійна духовність українця виражається насамперед "...у якійсь підсвідомій впевненості в існуванні чогось надприродного, в Божій всеприсутності" [2; 22]. Спробуємо визначити, чи можна на основі вже відомих даних з періоду найдавнішої історії українського протоетносу знайти причини такого стану речей.

Про до-релігійні міфологічні вірування і уявлення українців можна говорити досить умовно та й, мабуть, не варто об'єднувати їх у стійку й цілісну систему, з якої можна було б послідовно вивести їх органічне вливання в духовний простір монотеїстичної релігії, оскільки і самі вірування були достатньо строкатими, і сам етнос, що його можна вважати етнічним фундаментом нації, був достатньо плінним та нестійким. Однак, достеменно ми можемо розглядати у різні часові періоди і у різних напрямках просторово-географічного спрямування впливи кіммерійців (9-7 ст. до н.е., скіфів (7-3 ст. до н.е.), сарматів (2 ст. до н.е), фракійських племен (рубіж та 1 ст. нашої ери) кельтів, тощо. Однак, для нас вирішальним залишається інше твердження. Вплив можна здійснити на утворення, що вже має певну самостійну феноменальність, достатньо виражений ціннісно-вольовий імпульс (про це формулювання йшлося вище), спрямований на власне збереження та, відповідно, спротив зовнішнім впливам, а, значить, йдеться про засновки власної ціннісної структури, що мають лежати в основі подальшої розбудови культурного простору. Що можна віднести до таких засновків у слов'янській культурі?

Узагальнені риси, які можна віднести до культурно-релігійної традиції, що йде у річищі світової – це подібність поховального обряду у представників ямно-катакомбної культури (4 тис. до н.е.) до обрядів поховання у давньоєгипетській культурі (особливості пози поховання покійника, мо-

делювання черепів, розмальовування фарбою, процедури, подібні до муміфікації); кіммерійський, скіфський культ Богині-матері або Рожаниці (пам'ять про цей культ в образі Діви – цариці русалок, збереглась в українському фольклорі, є згадки про неї і в "Слові о полку Ігоревім"). Єдині мотиви скіфського, сарматського та фракійського культу бога війни та меча як його уособлення просліджуються у слов'янських віруваннях (грецький Арес, римський Марс та слов'янський Яр, Ярило, Ярун). Культ бога сонця і вогню має відповідність в українській міфології у Білобогові – богові Сонця, творця землі, води і світла. Він пізніше трансформувався в українському православ'ї в образі святого Георгія як втілення перемоги сонця над темрявою, переможцем над злими силами, захисником народу. Значного поширення та впливу набувають у ці періоди магичні практики, що у культурі кельтів мають носіями друїдів, а у культурі слов'ян – волхвів. Важливість відзначення саме цього спільного аспекту зазначених культур у тому, що саме магичні обряди і дії мали найбільш реальне практичне значення у давніх культурах як охоронний, ціннісно-вольовий, ідеологічно-філософський (як функціональний прообраз) світоглядний чинник, що є не тільки спільним для будь-яких етнічних спільнот різних часових і просторових конфігурацій, але й відноситься, при подальшому збереженні його значення для певних культур, зокрема, української, до показника природної належності її до архаїчної. Певний вплив на формування міфорелігійних дохристиянських вірувань етносів на території України мали також германські та гуно-болгарські кочові іраномовні племена (гуни, аври, болгари, хозари).

Міграційні процеси, які відбувались під час періоду Великого переселення народів (II-VII ст.), практично захопили весь континент та змінили його політичний, культурний, етнічний та релігійний вигляд. Типовими за способом їхнього формування та способом змістовного наповнення періоду, що безпосередньо передував початку утворення перших форм державності, були уявлення етапу духовного міфологічно-релігійного становлення. Ними можна вважати уявлення давніх слов'ян демонологічного змісту. До них відносяться типові для більшості народів уявлення, що склались у формах тотемізму, фетишизму, анімізму, первісної магії (віра в існування двійника душі у зіниці ока, пташки у грудях, крові, що має особливі, надприродні властивості тощо).

Тип вірувань, що склався на цій основі – демоністичний – можна віднести до продуктів власного релігійстворення слов'ян. До найбільш поширених істот цієї сфери духовних вірувань відносяться упирі – уособлення темних і ворожих сил природи. Саме до цих витоків сягає тема "заложних" мерців, що має непересічне значення для розкриття сутності ціннісного нарративу; до них щільно приєднується такий персонаж української демонології як русалки – антропоморфні духовні істоти, що мають амбівалентну міфологічну характеристику і слугують своєрідною з'єднувальною ланкою з традиційними язичницькими, християнськими та іноетнічними віруваннями. Не менш поширеними були повір'я про відьом та чортів. Їхні функціонально-ціннісні характеристики зв'язку з їхньою роллю у формуванні ціннісної національної свідомості і значення як трансформованого чинника ціннісного впливу на пізніше розгортання головного ціннісного українського нарративу в його історії.

Водночас, сучасні дослідники прадавньої міфорелігійної свідомості українців твердять про виїняткову важливість та глибину міфосвітогляду давніх українців. Історико-фольклорний та етнографічний матеріал, праці відомих учених, дослідників, інші джерела не лише України, а й Польщі, Білорусі, Росії, Болгарії, Німеччини, Індії, Греції, прибалтійських країн підводять до висновку, що українська міфологія не тільки одна з найдавніших у Європі, а й у світі. Доказом може бути хоча б те, що ця багатюща духовна скарбниця (окрім міфології, це й способи будівництва святилищ, творіння скульптур, винайдення меандрового орнаменту та багато іншого) виникла за чотири, п'ять, а можливо й більше тисячоліть до античного світу [3; 223].

Однак, головний висновок з цього достатньо розлогого розгляду полягає у наступному: наявність різних типів міфологічних вірувань і культово-обрядових дій інших культурних спільнот не може бути підставою для пояснення подальшого історичного двовір'я (наукова назва цього явища православно-язичницький синкретизм) українського етносу, оскільки ніяких домінуючих впливів та чи інша міфологічна установка не мала, а її структура не була чимось виїнятковим на тлі загальної системи міфологічних уявлень, що вироблялись і впливали на народи різних культур. Що ж тоді може бути використано як підстава для онтогносеологічної трансформації ціннісних смислів минулого?

Важливу характеристику для розуміння міфу у визначеній для нас функції нарративу та більш глибокого його розуміння дає Р.Барт. Для розуміння сутності підходу Р.Барта, не аналізуючи множини інших важливих смислів, які неодноразово досліджувались і розглядались у працях, присвячених його концепції міфу, сформулюємо ключову для даного фрагменту тезу, що має бути поясненою далі. На думку Р.Барта, міф є універсальним пристроєм (насправді це слово слід сприймати дуже умовно, воно є тільки вимушеною даниною невідповідності мови тим феноменам, яка вона як предмет дис-

курсу намагається описати) який несе у собі послання свідомості до самої себе, використовуючи при цьому будь-який доступний матеріал.

Розглянемо приклад, який він ретельно аналізує у своїй праці "Міф сьогодні". Мислитель зауважує, що сутність міфу не визначається ні тим, про що він розказує, ні його матеріальним носієм, оскільки будь-який предмет може бути довільно наділений значенням: стріла, яку приносять на знак виклику теж є повідомленням. Міфічне повідомлення формується з певного матеріалу, вже обробленого для цілей певної комунікації; оскільки будь-які матеріальні носії міфу, образотворчі чи графічні, припускають наявність свідомості, яка наділяє їх значенням, то можна міркувати про них незалежно від їхньої матерії [4].

Отже, існує наратив- певне повідомлення, яке міф несе свідомості, використовуючи для цього фактично будь-який матеріал. Але хто є джерелом цього повідомлення? Адже на початку воно вже є. Той хто його сприймає, теж має своє скло-свідомість (якщо користуватись метафорою Р.Барта) для сприйняття і воно може бути іншим, ніж у "відправника". Але у цьому, здається, і полягає сутність справи. Повідомленню не має бути важливо, який матеріал воно зустрине для передачі себе самого, не важливим є, що за скло-свідомість сприйме повідомлення. Адже міркувати про повідомлення можна, як зазначає філософ, незалежно від його матерії, тобто воно може постати каменем, стрілою, словом, пісню, оповіддю. Повідомлення вже оброблене для цілей його прийому. З цього можна вивести думку, що повідомлення сформоване тим, хто його послав, таким чином, що воно обов'язково доходить до адресата, незалежно від умов його прийому. Тобто, історичних умов, у яких опиняється свідомість людини. Але з цього може випливати і наступне твердження: якщо прийом здійснюється незалежно від умов свідомості, яка сприймає, то саме послання є посланням свідомості самій собі. Тобто, воно нікуди не зникає і не трансформується. Воно постійно змінює зміст, та, знаходячи йому адекватну форму, тільки виконує функцію передачі чогось у нові умови самого себе. Тобто міф – це спосіб збереження свідомості самої себе. Однак, якщо свідомість – тільки спосіб відображення (у даному випадку ми свідомо не включаємо у її розуміння властивості відтворення та творення реальності, бо про них, власне, і йдеться відносно предмету розгляду), то зміст послання для свідомості не є важливим. Адже вона ні на чому не затримується, вона тільки відображує. Тому можна припустити, що зміст повідомлення важливий людині (і спільноті людей, що об'єднуються за ознакою цієї значущості). Що ж їй дійсно важливо?

Будемо виходити з того, що філософ довів, що насправді функцією міфу є нести послання, і це послання, для того щоб бути прочитаним і сприйнятим, має бути "запаковане", поміщене у певну обгортку. Мета цього поміщення не тільки в тому, щоб зберегти його автентичний смисл і зміст протягом тривалої історичної одисеї, на яку розрахований міф, а й у тому, щоб у певний історичний момент воно "розгорнулось" перед тим, кому призначене. Так, це послання – слово, яке потрібно донести і передати. Але тут справа все ж таки в іншому. Людина не тільки пасивний передавач послання у своїй історії. Вона його активний користувач та інтерпретатор. Однак, слово "інтерпретатор" слід розуміти зовсім по-іншому, ніж ми б розуміли роль інтерпретатора як історика в сучасній парадигмі суб'єкт-об'єктного пізнання. Тут йдеться про те, що міф як вмістилище і носій ціннісної енергії заряджає нею реальність та змінює її в момент відповідного дотику тих елементів зовнішньої реальності – суб'єктів, носіїв свідомості, відповідних елементів самої реальності, які певним чином пристосовані, налаштовані, сформовані на її сприйняття. Можна сказати й так: послання, яке несе міф, весь час інтерпретується в ході здійснення своєї власної місії бути Словом (нарративом), але в системі плоских історичних координат сприйняття воно не може бути прочитаним безпосередньо.

Саме тому ми спробуємо сформулювати на підставі вищенаведеної методологічної установки наступну позицію. Її формулювання може слугувати ключовим для розуміння тих процесів, які відбулись надалі на території України. Воно також, на наш погляд, є знаковим стосовно головної духовної таємниці, що може бути локалізована концептуально як сакральний міф або нарратив нації. Але у тому його аспекті, що виражає його власну недовершеність в плані відсутності (історично тимчасової) у ньому цілісної картини світу та недоконаності його (тобто духовного нарративу, таємного міфу) щодо надання певного зразку дії, як це закладено у функції міфу, а побудованого за відкритим сценарієм. Фактично даним положенням ми стверджуємо, що український міф (про який потрібно говорити як про головний ціннісно-енергетичний реактор консолідування та розвитку нації) містив у собі не зразок подальшого розвитку і власної реалізації, а виступав тільки як спосіб і форма потенціювання просторово-часового розвитку, що розгортає у культурному просторі майбутньої України невизначений на той час сценарій історичної долі народу.

Отже, духовність українця, як було зазначено вище, виражалась у підсвідомій впевненості в існуванні чогось надприродного, в Божій всеприсутності. А тепер додамо це твердження до низки

інших, того, вже наведеного джерела, згідно з якими, можна стверджувати про чужорідність християнства в тій соціально-історичній формі, яка протягом тривалого часу не тільки нав'язувалась українському етносу, але й "шматувала" його духовні сили, ментальні здібності та етно-психологічні кондиції. "Як засвідчує історія, релігійний чинник сам по собі в Україні ніколи не відігравав ролі визначального фактора етнотворення і етноінтеграції. Хоча такі риси духовності українців, як висока чуттєвість, перевага почуттєвого над інтелектуальним і вольовим, певний індивідуалізм, прагнення до духовного усамітнення, висока витривалість і терпеливість, меланхолія, якась життєва невпевненість, а також труднощі землеробської долі й прагнення віднайти заступника від усіх тягарів соціального, господарчого та національного життя й послужили сприятливим ґрунтом для включення релігії в процес національної ідентифікації. Проте підміна в українців національного почуття релігійним ("ми православні"), протиставлення релігійного МІ національному, що відбувалося протягом століть нашої історії, вели до деградації етнічної самосвідомості українців, внутрішньо національних чвар на релігійній основі" [2; 24]. Це положення як констатація певної даності є достатньо очевидним та незаперечним як факт історичного розвитку етносу.

У зв'язку з цим припустимо, що вихідна ситуація появи християнства на території України має бути розглянута не з позицій його необхідного поширення у подальшому історичному розвитку, а як випадкова, певною мірою, і, як така, що своєю випадковістю, тобто постійною наявністю достатньо впливової маси ціннісної енергії іншого спрямування, впливає на розвиток обставин, постійно створюючи дестабілізуючі та непевні чинники розвитку ситуації. Йдеться про українську "метафізичну провину". Детально ми не можемо розглядати у даному контексті смисл і зміст українського "відкритого національного міфу" як проживання та позбавлення від метафізичної провини, оскільки це потребує подальшого ґрунтового розгляду. У даному пункті важливо встановити її наявність та знайти логічні підстави для об'єднання визначених положень у цілісність розгляду.

Без будь-якого наполягання на абсолютності чи обов'язковості поданих нижче міркувань спробуємо у річищі означеного на початку онто-гносеологічного принципу припустити, що етнос, який був об'єднаний у державну єдність Київська Русь, не мав внутрішньої потреби приймати християнство, був не готовий приймати будь-яку форму монотеїстичної релігії. Християнство не було глибокою, продуманою, вистражданою духовно та прийнятою радикально народною свідомістю формою віри. Його поширення та історичні перипетії становлення свідчать про недостатність ціннісної енергії, широких мас і "елітних" верств українців, аби зрозуміти його істинно радикальний трансформаційний потенціал для світогляду людини віруючої. Наявність щільної та у духовному сенсі "темної" маси ціннісно необробленого та непридатного для цих цілей людського "матеріалу" в силу, в першу чергу, його історичної неготовності, духовної "незайманості" могла спричинити і спричиняла протилежні наслідки. З одного боку, вона виявляла себе у реакції несприйняття нової релігії та у спробах зберегти язичницькі культури та їхню атрибутику; з іншого – у покірливості чи достатньо мирному сприйнятті різноконфесійних впливів і була трактована в історії почасти як риси терплячості тощо. Насправді це були прояви ціннісної індиферентності народу, головне життя колективної свідомості якого перебувало в обіймах синкретичного міфологічного сприйняття (про це було сказано вище). Зовнішні прояви народної дії, його зовнішні сплески, що частіше за все трактувались пізніше істориками та культурологами як свідчення боротьби за християнську, в першу чергу, православну віру, були результатом впливу іншого чинника: необхідності вивільнення ціннісної енергії дії, яка могла бути скерованою за інших історичних обставин у будь-яке річище чи здійснюватись, як це неодноразово і в минулій європейській історії демонстрували революційні перетворення суспільства, під гаслами необхідності релігійних перетворень, і вже у теперішній час демонстрували політичні технологи, для реалізації інтересів різних ідеолого-політичних угруповань. За необхідності "інкубаційного періоду" історичного визрівання власного ціннісного нарративу, його дієвий ціннісний зміст і смисл (національна ідея) був невідомий аж до появи суверенної держави Україна у 1991 році.

Перспектива подальших досліджень визначена можливостями використання методологічного потенціалу поняття енергія як ключової категорії пізнавального апарату природничих наук відносно процесів, що відбуваються у соціальному середовищі, зокрема, це стосується розуміння ціннісної енергії як основної рушійної сили етносів, що маніфестує себе у історичному міфонаративі спільноти, виявляється у особливостях ментальності, визначає риси національного характеру.

Література

1. Гумилев Л.Н. От Руси к России. Конец и вновь начало / Л.Н. Гумилев. М.: Эксмо, 2008. – 672 с.
2. Історія релігії в Україні: навч. посіб. / Нац. акад. наук України, Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди, від-ня релігієзнавства; за ред.: А.М. Колодного, П.Л. Яроцького. К.: Знання, 1999. –735 с.